

Alica Arnaut

GENITIVNE SINTAGME BEZ PRIJEDLOGA I SA PRIJEDLOGOM OD ZA ISKAZIVANJE POSESIVNOG ZNAČENJA

Abstract

Cilj ovoga rada je da se sagledaju strukturne komponente genitiva u sintagmama bez prijedloga i sa prijedlogom od u semantičkom polju iskazivanja posesivnosti. Posmatrana građa u publicističkom časopisu Behar s početka dvadesetog stoljeća ukazuje na specifično profiliranje padežne paradigme bosanskoga jezika, osobito u veoma razvijenom spektru izražavanja posesivnosti genitivnim sintagmama. U radu se iznose rezultati strukturalne analize semantički različitim vrstama ovih genitivnih sintagmi.

O GENITIVU UOPĆE

Genitiv je jedna od sintaksičkih formi imenskih riječi. Po svome značenju on je najsloženiji, a po funkcijama najmnogoobuhvatniji padež. Termin genitiv potiče od latinske riječi *genitivus* – rodni, koji rađa, a što je pogrešan prevod grčke riječi *genikē* – opći, koji pripada rodu. Opće osnovno značenje genitiva jeste da on uvijek kazuje čega se nešto tiče odnosno na šta se odnosi pojam označen riječju uz koju genitiv stoji. Ticanje, kao opća karakteristika genitiva, čini i osnovu trojakah, danas najčešćih, značenja ovoga padeža:

- posesivno značenje – jedan pojam u potpunosti se tiče drugoga
- partitivno značenje – jedan pojam djelimično se tiče drugoga
- ablativno značenje – jedan pojam se drugoga tiče po porijeklu

Ova tri značenja se međusobno tijesno dodiruju i nije nimalo jednostavno odrediti u koje od njih možemo svrstati neki genitiv. Pošto se nalazi najčešće uz imenice genitiv ima službu nekongruentnog atributa i može se upotrebljavati sa ili bez prijedloga.

O posesivnosti

Već je rečeno da je jedno od tri najčešća značenja genitiva posesivnost. Posesivno odnosno prisvojno značenje može se izražavati na više načina i različitim sredstvima (npr. prisvojnim pridjevima, prisvojnim zamjenicama) a genitiv je samo jedno od njih. Kao što je već rečeno, posesivnost podrazumijeva da se jedan pojam potpuno tiče drugoga odnosno da jedan pojam pripada drugome odnosno da jedan pojam ima ili posjeduje drugi.

O posesivnom genitivu

Ako bismo jednu sintagmu označili sa AB, gdje je A upravni član te sintagme, a B njen zavisni član u genitivu, posesivnosti bi bilo u slučajevima kada bi bile moguće parafraze *B ima/posjeduje A* odnosno *A pripada B*.

U nastavku slijedi nekoliko definicija posesivnog genitiva.

Tomo Maretić: *Kad genitiv neke riječi zavisi o kojoj imenici, onda se tim obično izriče neko pripadanje, tj. da onome što stoji u genitivu pripada ono o čemu ona zavisi. Narav toga pripadanja može biti različna, ona izlazi iz značenja riječi koje se jedna na drugu protežu.*

Mihailo Stevanović: *Primjere genitiva što označavaju pripadanje pojmu koji se imenuje rečju, odnosno vezom reči u tome padežu zovemo prisvojnim (posesivnim) genitivom.*

Hrvatska gramatika: *Imenički atribut u genitivu kojim se izriče pripadnost po vlasništvu ili kakvu sličnom pravu i vlasti zove se posvojni genitiv ili genitiv posesivni.*

Gramatika bosanskoga jezika: *Nekongruentni atribut s posesivnim značenjem obilježava posjednika kojem pripada ono što je označeno upravnom supstantivnom riječju. Takav atribut može imati oblik besprijedloznoga genitiva i dativa, genitiva s prijedlozima u i kod, te lokativa s prijedlozima u i na.*

U većini slučajeva posesivni genitiv se može zamijeniti prisvojnim pridjevom:

Na čelu sjajnoj koloni bio je poglavar *zemlje*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127)

poglavar *zemlje* – *zemaljski* poglavar

On je išao (...) ulicama *gradova*. (Maksim Gorki, Mudrac, 442)

ulicama *gradova* – *gradskim* ulicama

Ipak, ima primjera posesivnoga genitiva gdje genitiv nije moguće zamijeniti prisvojnim pridjevom:

Cijelom svojom sadržinom vrijegaju vjerske osjećaje *drugih*. (Vamik, Papirnati križari, 121)

..., a svečani dani *otvorenja* nove željezničke pruge u južnoj Hercegovini

pokazaše, da je narodu više do napretka i rada... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127)

Međutim, prilikom zamjene posesivnoga genitiva pridjevom, treba biti oprezan da ne bi došlo do promjene značenja. Tako je u nekim slučajevima bolje ostaviti posesivni genitiv, iako ga je moguće zamijeniti prisvojnim pridjevom.

No i to je promjena *zraka*, odmor *od posla*. (Edhem Mulabdić, Naše zdravlje, 190)

promjena *zraka* – promjena klime

zračna promjena – promjena unutar zraka

odmor *od posla* – odmor (bukvalno)

poslovni odmor – odmor uz posao (npr. poslovno putovanje)

Običaj mu je bio zatvorene velikaše osuditi na razne kazne, (...) , a nekoga na gubitak *života*. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 263)

gubitak *života* – smrt

životni gubitak – najveći gubitak u toku životu

Naporedna upotreba prisvojnog pridjeva i posesivnoga genitiva u slučajevima kada je moguća, a da ne dovodi do promjene značenja, prisutna je kada genitiv nema neke atributske odredbe uz sebe. U slučajevima kada uz genitiv stoji bilo koja atributska odredba (kongruentni i nekongruentni atribut, atributiv), nije moguća upotreba prisvojnog pridjeva, jer se ne može tvoriti složen pridjev od genitivne sintagme.

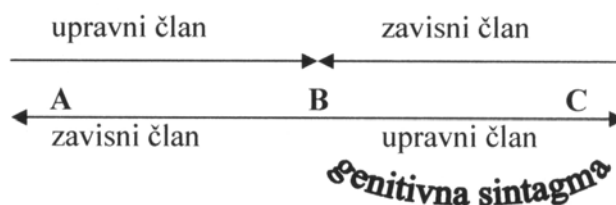
Sad nam još preostaje da spomenemo zadaću i namjeru *našeg lista*. (Uredništvo, 8) – (...), ali prečesta žega *stare Arabije* nanese im nekoliko gladnih godina. (Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 336) – Glavu *onog iza vrata* ujamila je moja žena i odnijela sobom. (Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 138) – Jučer su tu sjahali kićeni svatovi iz daleka kraja, a sad evo spremaju se, da vode mladu, neku rodicu *našeg druga Omera*. (E. Mulabdić, Bijela medžija, 11)

Ima slučajeva kada o nekoj imenici zavise dva ili više posesivnih genitiva. Takvi genitivi mogu ostati ili biti zamijenjeni prisvojnim pridjevima, ako je to moguće. I ovdje, naravno, treba paziti da ne dođe do promjene značenja.

(...), uspomene kog *rata ili junaka narodnog*, kako je narod sačuvao osobito treba da sabiramo. (Uredništvo, 8) – Beharu je naročita želja, da svoje čitatelje poduči znanjem i iskustvom *starijih i pametnih*. (Uredništvo, 9) Islam sam po sebi jest otvorena i neiscrpiva hazna *kulture i prosvjete*. (Načela Islama i naš zadatak, 15)

uspomene kog *rata ili junaka narodnog*
iskustvom *starijih i pametnih*
hazna *kulture i prosvjete* – kulturna i prosvjetna hazna

Sve što je do sada rečeno o posesivnom genitivu odnosilo se na proste sintagme tipa AB. Međutim, kada govorimo o posesivnom genitivu, u obzir treba uzeti i složene sintagme koje u sebi sadrže genitivnu sintagmu. To su sintagme tipa ABC, koje bi se mogle raščlaniti na dvije proste sintagme AB i BC, gdje je BC genitivna sintagma. To bi se moglo prikazati i grafički.

Iz grafičkog prikaza složene sintagme ABC može se zaključiti da je A upravni član u odnosu na B, B je zavisni član u odnosu na A, a upravni član u odnosu na C, dok je C zavisni član u odnosu na B.

Pripovijetke isto tako sadržaju mnogō zrnca *ljepote jezika, mišljenja i shvaćanja naroda našeg*... (Uredništvo, 8) – Fatime-

hanuma čekala u kakoj će se prilici pokazati sudbina *sugjenika kćeri njene*. (Riza-beg Kapetanović, Vračara, 16) – (...), a drugo da se vidi, kako su bili ograničeni i zamrzli mozgovi *evropejskih pisaca srednjega vijeka*. (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 45) – S toga je islamska i domovinska dužnost *svakoga našeg poznavaoa Istoka i istočne riznice*, da po svojim silama privredi koliko može za Behar (Zadaća Behara, 53) – To bi bilo u interesu *javnog morala i duševnog odgoja našeg naroda* uopće (Vamik, Papirnati križari, 121) – I zato nije čudo, da je ono pučanstvo onako iskreno i onako radosno učestvovalo u proslavi *otvorenja nove željeznice*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Tako je eto svršila svečanost *otvorenja nove željezničke pruge*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – Ja sam kći cara *krajinje Indije*, koji vlada otokom Abanos. (Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 178) – I tek eto u novije doba našlo se nekoliko hvale vrijednih orijentalista, naročito Franceza i Engleza, koji su u interesu *kolonijalne politike njihove države*, počeli proučavati Islam po vrelima. (Vamik, Turska žena, 207) – U ovom ćemo članku pokušati koliko bude moguće dokazati korist *čitanja valjanih knjiga*. (Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 229) – (...) 1860. vrati se u rodno mjesto, gdje je imenovan povjerenikom *gradnje nevesinjskoga grada*. (Osman N. Hadžić, Ibrahim-beg Redžebpašić-Bašagić, 233) – (...), izrekao krasnu hvalu *prošlosti Dubrovnika*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – (...) a svečani dani *otvorenja nove željezničke pruge* u južnoj Hercegovini pokazaše, da je narodu više do napretka i rada... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127)

O funkciji posesivnoga genitiva

Već je u uvodu rečeno da je najčešća funkcija genitiva uopće, pa samim tim i posesivnoga genitiva, funkcija nekongruentnog atributa. Nekongruentni atribut izriče se funkcionalno preobraženim (adjektiviziranim) supstantivnim i rjeđe, adverbijalnim sintaksemama, koje ne prate gramatičke oznake roda, broja i padeža supstantivnih sintaksema uz koje stoje. Nekongruentni atributi stoje u postpoziciji odnosno iza upravne riječi u stilski neobilježenom izrazu. Oni mogu stajati i u prepoziciji, ali onda je to stilski obilježen izraz.

(...) ona uleti prije mene, te krilima ogrli nad ogledalom onog Arapa glavu. (Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 140)

Mogu se izdvojiti dvije skupine nekongruentnih atributa u zavisnosti od načina njihovog nastanka:

nekongruentni atributi uz konkretne imenice

nekongruentni atributi uz deadjektivne i deverbativne imenice

Nekongruentni atribut uz konkretne imenice nastaje u procesu preobražavanja predikativnih struktura u nepredikativne i taj proces se naziva *kondenzacija*.

Već se prihvatio basamaka *munare*. (Edhem Mulabdić, Prvi ezan, 248)

basamaci *munare* < basamaci *su munarini*

(...) i vi u više slučajeva bez zapovijedi *vašeg padišaha* prelazite ovamo. (Historijska crta, O pećkom Hasanagi, 263)

zapovijed *vašeg padišaha* < zapovijed *je vašeg padišaha*

Nekongruentni atribut uz deadjektivne i deverbativne imenice nastaje u procesu preobražavanja glagolskih struktura u imeničke i taj proces se naziva *nominalizacija*. Tri su načina nastanka nekongruentnih atributa u procesu nominalizacije:

1. Nominalizacijom veze glagolskog predikata sa subjektom nastaju supstantivne sintagme s nekongruentnim atributom koji se nalazi u obliku besprijedložnoga genitiva. Takve sintagme imaju subjekatsko značenje.

Što se tiče djelovanja *alkohola* na probavu, mogao bi on izostati. (Sulejman Mursel, Moderni alkoholizam, 28)

djelovanje *alkohola* < alkohol djeluje

2. Nominalizacijom veze predikata sa bližim objektom nastaju supstantivne sintagme s nekongruentnim atributom koji se nalazi u obliku besprijedložnog genitiva. Takve sintagme imaju objekatsko značenje.

(...) i podnese mu jednu cijelu osnovu o preuređenju države. (Male priče i dosjetke, Svak o svom zanatu, 46)

preuređenje države < preurediti državu

3. Nominalizacijom veze subjekta sa kopulativnim imenskim predikatom u čijem se leksičkom jezgru nalazi opisni pridjev nastaju supstantivne sintagme s nekongruentnim atributom koji se nalazi u obliku besprijedložnog genitiva. Takve

sintagme označavaju nosioca osobine obilježene nominaliziranim pridjevom.

(...) jer mu kratkoća *života* nije dala da dovrši započeto.
(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230)

kratkoća *života* < život je kratak

Potklasifikacija posesivnoga genitiva

U Maretićevoj definiciji posesivnoga genitiva gdje se navodi da je pripadanje njegova osnovna osobina kaže se još da “narav toga pripadanja može biti različna”, te da “ona izlazi iz značenja riječi koje se jedna na drugu protežu”. Tako bi posesivni genitiv u užem smislu podrazumijevao pravo imanje odnosno pripadanje nečega ili nekoga nečemu ili nekome. Međutim, ima primjera posesivnoga genitiva u kojima nema imanja u pravom smislu te riječi (posjedovanje nečega). Nadalje treba uzeti u obzir i činjenicu da se posesivno značenje prepliće sa partitivnim i ablativnim. Tako bi se u nekom širem smislu mogla izvršiti potklasifikacija posesivnoga genitiva, koja bi obuhvatila sva njegova moguća značenja. I u tim značenjima unutar samog posesivnoga genitiva ima preplitanja i preklapanja, ali neko od njih ipak dominira više od ostalih.

Dakle, posesivni genitiv u užem smislu označava pravo imanje što podrazumijeva odnos vlasnika prema onome što mu pripada:

Četrnaesto stoljeće teče od dana, (...), kada se je potresla palača *kralja Sasanovića Kosrua Nošerevana*...(Osman N Hadžić, Dolazak hadžija,28) – (...) zekan *našeg binbaše*, ama je on otuda iz daleka...(E. Mulabdić, Bez glave, 69) – Jednog dana hodao on po gradu (...) pa tako dogje pred kuću *jednoga siromaha*. (Narodna pripovijetka, Sve sve, al' zanat, 134) – Odma' s vrata Trebižata vidi se sred srijede stotinjak kmetovskih domova, kula opasana visokim bedemima *silnoga Ali paše Rizvanbegovića*. (Ata Nerćes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 203)

Posesivni genitiv označava i pripadnost po stvarlaštvu što podrazumijeva odnos stvaraoca i djela koje je on napravio, napisao, stvorio i sl:

Po Islamu znamo i vjerujemo, da je jedan i jedinstven Bog (...) koji prosugjuje djela *ljudi* (Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak,12) – (...), počeli se dizati velebni hramovi – remek

djela *islamskog genija*... (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – Oslanjajući se na spise *starih* živo se dalje radilo. (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – (...) i neumrla djela *njihova genija* neoborivi su spomenici...(Zadaća Behara, 52) – Ko god je listao po arapskoj literaturi, bez sumnje je više puta nabasao na stihove *Ebul-alai Mearrija*. (Muhamed Seid Serdarević, Ebul-alai Mearri, 309)

Pripadnost po rezultatu neke radnje ili nekog posla koja podrazumijeva odnos vršioca te radnje ili posla i rezultata radnje, također se iskazuje posesivnim genitivom:

(...); mjesto krvi i pokolja, procvala ljubav i milosrdje; mjesto strasti i živinskoga nagona, zavladao zakon, razum i srdce: – prvi uspjesi *islamske civilizacije* (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – Nego, ovaj silni i blagotvorni uspjeh *islamske nauke*, čini se da je u velike zabrinuo njegove neprijatelje (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – Zašto su se tri mlada “pesnika” odlučila, da u zajednici izdadu plodove “svoje” muze, to nam nigdje ne kažu (Vamik, Pobratimstvo, 64) – Raspravljajući o ovom pitanju, treba znati, da je ovdje govor o knjigama kao o plodu *ljudskog umovanja*. (Sadik Ugljen, Imami Muhamed-Gazalija, 75) – (...) ovo je produkt *moždana*...(Vamik, Papirnati križari,120) – (...) držali smo za stalno, da će se naći koji osmanlijski pisac ili novinar (...) te dolično pobiti osude i podvale *nepoznatog francuskog fanatika*. (Vamik, Papirnati križari,158) – Kad bi vi samo mogli promisliti (...) kakvi su strašni plodovi *neznanja i neukosti*. (Znanje i kultura,164) – U zadnjih nekoliko brojeva iznesosmo rezultate *prošle školske godine* u našim srednjim zavodima (Na pragu školske godine, 304)

Posesivnim genitivom izražava se i pripadnost po nekoj rodbinskoj vezi:

Jučer su tu sjahali kićeni svatovi iz daleka kraja, a sad evo spremaju se, da vode mladu, neku rodicu *našeg druga Omera*. (E. Mulabdić, Bijela medžija, 11) – (...) to je domaćin, vezir, tvoj sugjeni, a do njega, sin mu, dragi *tvoje jedinice*. (Riza-beg Kapetanović, Vračara, 15) – Eto to su uglavnom stvari, na koje treba da pazi odgojiteljica majka *svoga sina*.(Sulejman Mursel, Odgoj djeteta, 194) – I ja i ostali, svi smo ja sinci, ja unučad *tih hajduka*. (Ata Nerćes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 203) –

On je sin *Lufti bega Redžebpašića – Bašage...* (Osman N. Hadžić, Ibrahim-beg Redžebpašić – Bašagić, 233) – Rogjeno joj je ime Zubejda, kći *šejhul-islama Mehmed Esada*, unuka *šejhul-islama Ismajila* i sestra *šejhul-islama Mehmed Šerifa*. (Mirza Safvet, Stambolska pjesnikinja, 292)

Oblikom posesivnoga genitiva iskazuje se pripadnost po nekom drugom odnosu među ljudima osim rodbinskog (prijatelj, saradnik, službeni ili poslovni odnos, položaj u društvu i sl), koji je iskazan imenicom uz koju genitiv stoji:

Nosioći i prvi predstavnici *Islama* bili su ujedno vjestnici kulture i napredka. (Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 13) – (...) kuda je stupao strogi i nada sve pravedni Faruk, gospodar *ogromna carstva*. (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 29) – (...) i od Abdullata postade Abdullah, pravi rob *pravog Boga jedinog*. (Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – Krojač *Ljudevita XIV* uljegne jednoga dana kralju... (Male priče i dosjetke, Svak o svom zanatu, 46) – U Srbiji izlazi “Karadžić, list za srpski narodni život, običaje i predanje”, a ureguje ga Tih. R. Gjorgjević, profesor *aleksinačke učiteljske škole*. (Vamik, Papirnati križari, 120) – Na čelu sjajnoj kiti bio je ministar *zejedničkih financija* Kallay, poglavar *zemlje*, general *konjaništva* baron Ivan Appel, gardjanski doglavljenik baron Hugo Kutschera, predstojnici *vladinih odjelenja* za unutrašnju upravu i pravosugje... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Tu su svečani vlak iščekali načelnik stolački Halil-aga Šehić, upravitelj *kotara* Vagner i podnačelnik Vukasović. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – U ovom vlaku iz Gruža stigli su austrijski ministri *željeznica* Dr. Wittek, zapovjednik *mornarice* baron Spaun, namjesnik *Dalmacije* David, (...), neki zastupnici *carevinskog vijeća*, predstavnici *stare plemenite bokeške mornarice*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – (...) došla dva poslanika *nekad slavne mletačke republike* da pregovaraju... (Male priče i dosjetke, Dobar odgovor, 195) – Malo za vrijeme postao je zamjenik *kajmekama* u Nevesinju. (Osman N. Hadžić, Ibrahim-beg Redžebpašić – Bašagić, 233) – On bijaše tvrdo uvjeren da su plemići bosanski branitelji *domovine i carstva*. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – Da je bila prava miljenica *Muza*, to joj pako “Divan” svjedoči. (Mirza Safvet, Stambolska pjesnikinja, 292) – Vlasnik *ove grobnice* bio je jedan pokriveni dragulj (Muhamed – Seid Serdarević, Ebil-alai Mearri,

310) – (...) bio je žestoki neprijatelj *vezira Mehmed – Emin Ali paše*. (Fakir, Diplomatski odgovor, 387)

Odnos pojma koji se nalazi u genitivu prema raspoloženju, osjećanju, znaku, osobini, svojstvu ili bilo čemu drugom što taj pojam može posjedovati kao neku svoju karakternu crtu, također se izražava posesivnim genitivom:

Beharu je naročita želja, da svoje čitatelje poduči znanjem i iskustvom *starijih i pametnih*. (Uredništvo, 9) – Napose smo malu pažnju posvećivali odgoju i prosvjetnom napretku *našeg elementa...*(Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 12) – (...), leži žena, teška hasta, a dvori je dječak, sin, jedina utjeha *majke tužne*. (E. Mulabdić, Šehiti, 23) – (...) govorila sijelkinjama, a ove potvrgjivale mudrost *vračare* kimajući glavom (Riza-beg Kapetanović, Vračara, 16) – Eto tako Kremer letimice skicira glavne pojave *islamske prosvjete*. (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 50) – (...) neborivi su spomenici i vječit dokaz *civilizatorne misije* (Zadaća Behara, 52) – Isto je tako dužnost vjerska i domovinska i *svakog drugoga inteligentna i naobražena čovjeka*, da svojim perom okiti koju stranicu našega Behara. (Zadaća Behara, 53) – Sve to Omer-beg zna, pa opet u “zanosu” *svoje srpske duše* obožava te junake (Vamik, Pobratimstvo, 65) – Zaista bi trebalo vještije pero, da ocrta kako valja život i djelovanje *ovog islamskog velikana*. (Sadik Ugljen, Imami Muhamed – Gazalija, 75) – Dobra sreća *naopakih ljudi*, zla nesreća *cijelog naroda*. (Iskrice hazreti Alije chalife IV, 81) – Poniznost *pravog siromaha* je veličajna kod Boga miloga. (Iskrice hazreti Alije chalife IV, 81) – Sva ostala djeca ostaju bez baštine i prepuštaju se milosti *najstarijega sina*. (Iz djela “Alemla islamijet”, Islamski običaji i čudorednost, 88) – Cijelom svojom sadržinom vrijegjaju vjerske osjećaje *drugih...*(Vamik, Papirnati križari, 121) - Ali sad se je mogao uvjeriti svatko, kakovo je duševno raspoloženje *našega naroda i najširih njegovih slojeva*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – A i šta je drugo, nego li vjerska nesnošljivost ići pretraživati stare revije i tražiti članke, kojima se vrijegjaju čuvstva i vjerski osjećaji *muslimana*. (Vamik, Papirnati križari, 159) – Tako ti Boga, amidža, ublaži tugu *svog srca*. (Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 177) – Da je samo prejasna republika i posumnjati mogla, da se mudrost i želja *Vašeg Veličanstva* u tom sastoji, jamačno bi poslala dva dobro bradata jarca. (Male priče i dosjetke, Dobar odgovor, 195) – Ali to

su oni činili da sirotu utješe, a i za hatur *mrtva im druga i prijatelja*, čestitog mujezina. (E. Mulabdić, Prvi ezan, 248)

Posesivnim genitivom moguće je izraziti pripadanje prostoru, mjestu i vremenu:

(...), te se postavili temelji novoj epohi, epohi *islamske civilizacije*. (Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 13) – (...) kada je svjetlo Islama obasjalo i rasvjetlilo zamračene krajeve *Azije i Afrike*...(Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – I zbilja razdoblje križarskih vojna (...) može se nazvati stoljećem *ratnih i literarnih navala* na Islam.(Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – (...) dozvolite i meni da progovorim koju ovom zgodom, kada Behar stupa u drugo polugodište *svoga života* (Zadaća Behara, 52) – Crna Gora, kako “pesnik” veli, to je slobodno gnijezdo *srpskih sokolova*, stan *junaka i hrabrih osvjetnika*. (Vamik, Pobratimstvo, 64) – (...) nema takogjer pocjepanosti i granica, koje danas vidimo, a koje su stvorene nezdravim prilikama *srednjega i novijega vijeka*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Osim što je ova željeznica nova veza izmegju sjevera i krajnjega juga *monarhije*, (...), napose je ona za krajeve *Hercegovine* bila kao najpotrebnija korica kruha.(Željeznica Mostar–Trebinje–Dubrovnik, 127) – Stanje i društveni, obiteljski život i položaj muslimanske žene zanimao je učenici evropejski svijet još od prve polovine *trinaestoga stoljeća*.(Vamik, Turska žena, 206) – U prvoj četvrti *devetnaestoga stoljeća* skoro nije bilo dana, da na Krajini “krvavoj haljini” ne bi bilo okršaja.(H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – S obe strane *granice* postojale su četovogje. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – Kršćani s one strane za vremena pećkog Hasanage (...) počnu se skupljati u velikoj množini oko granice. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – Zamislimo čovjeka u prvo doba *njegova života*. (Mehmed Kozo, Tjelesna i duševna ljepota, 370) – Tako je nježno i slabašno tijelo nevinčeta još od prvih dana *svog života* od naravi upućeno na tuđe ruke. (Mehmed Kozo, Tjelesna i duševna ljepota, 370) – Eto još nekoliko časaka, pa će i mujezin s vite munare zaoriti svojim umilnim glasom i navijestiti doba *večernje molitve* (M. Mehmedbašić, Dječije suze, 391)

Posebna vrsta posesivnoga genitiva kojom se izriče odnos dijela i cjeline, i koja podrazumijeva pripadanje dijela cjelini (za

razliku od partitivnoga genitiva kojim se izriče pripadnost dijelu) naziva se genitivom cjeline. Ovaj genitiv ima više oblasti na koje se odnosi:

- materijalni predmet kome pripada neki njegov dio:

Naročito ovdje valja istaknuti, da se radovi pišu (...) samo na jednoj strani *papira*.(Uredništvo, 9) – I uistinu mora da bude duboko ganut svaki onaj kojemu je Bog dao te može vidjeti one svete zidove *hrama*.(Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija,28) – Isto je tako dužnost vjerska i domovinska (...) da svojim perom okiti koju stranicu *Behara*.(Zadaća Behara, 53) – Pri kraju jednom *tekije stare* / Zidine tamne plameni ližu...(Riza-beg Kapetanović Ramazanija, 67) – (...) blage zrake *onog žarkog sunca* ipak bijahu prodrle...(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – Te večeri je Gruž i gruška luka bila čarobno rasvijetljena, gotovo kako su to bile rasvijetljene i svjetlom prelivene sure pećine i obale *šumne Neretve* u Mostaru. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – Nije prošlo dugo, kad li car pošalje kralju jedan štap, da mu pogodi, koji je gornji kraj štapa. (Narodna pripovijetka, Čelin san, 130) – Na dnu *Bazergjana* na debelom drvenom ćefenku sjedio omalešan pristar čovjek.(Ekrem, Na iftaru, 199) – (...) snopić sunčanih zraka prodrije preko suhoga krova *susjednoga dućana*. (Ekrem, Na iftaru, 200) – Po okrajcima *puta* skladno nasagjene aleje drveće sterahu pod sobom debeo hlad...(Ata Nerćes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 202) – Pošto tutija izgovori riječ “dobro”, zakoprca se i pane na dno *kafeza* onesviješćena.(Abdurezak Hifzi Bjelavac, Tutija, 208) – Već se prihvatio basamaka *munare*.(E. Mulabdić, Prvi ezan, 247) – Dolje se u polutama vidjela samo dva ihtijara, a u tišini džamijskoj čula se samo zrnja *njihova tespiha*. (E. Mulabdić, Prvi ezan, 247) – Našoj će se mladeži otvoriti sada vrata *raznih naših učevnih zavoda*.(Na pragu školske godine, 304) – Na njihovu sreću spaze brzo na desnoj strani *puta* u blizini jednu pećinu.(Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 336) – (...), te se skotrlja i začepi ulaz *njihove špilje*.(Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 396) – U jednom kutu *Mešanove kafane* zbilo se nekoliko mladića i kartaju se (M. Mehmedbašić, Dječije suze, 391) – On je išao (...) ulicama *gradova*.(Maksim Gorki, Mudrac, 442)

- biće kojem pripada tijelo ili neki njegov dio:

(...) suzna oka poljubi zemlju, što je krila kosti *njegove majke*.(E. Mulabdić, Šehiti, 25) - I uistinu mora da bude duboko

ganut svaki onaj kojemu je Bog dao te može vidjeti one svete zidove *hrama*, koje je obasjavao nur sa lica *božijega Poslanika*.(Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija,28) – Glas *mujezina* dolom se stere.(Riza-beg Kapetanović, Ramazanija, 67) – U času iskra tog žarkog svjetla rasplamti srce *Ebu Bekira*...(Fehim Spaho, Lejlei Kadr, 68) – U ranu zoru uzvišeni glas / *Mujezna* zove na Musallu nas.(Mirza Safvet, Na kurban-bajram, 76) – Svojim krasnim i zanosnim govorom osobito je osvojio srca *prisutnika*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – Glavu *onog iza vrata* ujagmila je moja žena i odnijela sobom.(Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 140) – (...) ona uleti prije mene, te krilima ogrli nad ogledalom *onog Arapa* glavu. (Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 140) – Tako je nježno i slabašno tijelo *nevinčeta* još od prvih dana svog života od naravi upućeno na tuđe ruke. (Mehmed Kozo, Tjelesna i duševna ljepota, 370)

predmet ili biće kojima pripada nešto što u užem smislu nije njihov dio:

(...), a svak će priznati, da je na pr. povijest *Islama*, život *pojedinih pejgambera*, život *imama* i *zaslužnih ljudi* za Islam kao i razna pitanja šerijatska bolje znati nego li ne znati i t.d.(Uredništvo,8) – Sad nam još preostaje, da spomenemo zadaću i namjeru *našeg lista* (Uredništvo, 8) – Prema našem malom narodu ogromno je naše narodno blago sačuvano u uspomenama *našeg islamskog naroda* (Uredništvo, 8) – (...) uspomene *kog rata ili junaka narodnog*,kako je narod sačuvao osobito treba da sabiramo. (Uredništvo, 8) – (...), vijugala se bijela cesta, tek malo ovlažena hladnom rosicom *proljetne noći*.(E. Mulabdić, Šehiti, 24) – Njega sirotana pritisle brige, on misli na patnje *svog srpskoga roda*.(Namik, Pobratimstvo, 64) – (...) blage zrake onog žarkog sunca ipak bijahu prodrle u najtamnije zakutke *srca i uma njegova*.(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – A gdje ćeš vidjeti te razlike u sudbini *ljudi* ako živiš u mjestu sa 2-3 hiljade duša. (Sulejman Mursel, Odgoj djeteta, 194) – Hod *svjetine* i nepravilnih koraka njihovih odzvanjao kroz tijesne sokake (E. Mulabdić, Prvi ezan, 247) – Pitanje odgoja i opće naobrazbe jest životno pitanje *svakog naroda*.(Na pragu nove školske godine, 304) – Stanje i društveni, obiteljski život i položaj *muslimanske žene* zanimao je učenici evropejski svijet...(Vamik, Turska žena, 206)

nešto što nije ni živo biće niti opipljivi materijalni predmet, a pripada mu neki dio:

Mnogi će nam napisati raspravu iz bilo koje grane *znanosti*...(Uredništvo, 8) – Najveličajni prizor, kada se toliki i toliki narodi *svieta* zajedno i jednako prostiru na svetom mjestu (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – (...) čini se da je u velike zabrinuo njegove neprijatelje, “glavne stupove *srednjevjekovnog mračnjaštva*”, te su odmah odpočeli navale na njega...(Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – Veliki muževi islamske prošlosti i neumrla djela njihova genija neoborivi su spomenici i vječit dokaz civilizatorne misije, koju je Islam vršio u tri dijela *svieta*.(Zadaća Behara, 52) – U osvit *dana*, kano da hoće pokazati, da se iz mraka i noći vraćaju danu i svjetlu (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – Noć, Kada je prava Istina poput sunca zasjala na sve četiri strane *svijeta*...(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – (...)na osvitku novoga našega doba, iz kojega izvodimo ishodište *našega života*, nema takogjer pocjepanosti i granica...(Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Na krasnom kolodvoru *Trebinja* sila božija svijeta iščekala svečani vlak... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – Kako je ova besposlica nakon dvije godine zalutala u uredništvo “*Narodnih novina*”, to ne razumijemo.(Vamik, Papirnati križari, 158) – Na prvom koraku *života* objavljuje svoje negodovanje plačem.(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230) – Čim su ljudi izumili pismo, udaren je temelj *budućnosti*... (Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230) – Baš u ovom leži onaj hitrokrili napredak u svim granama *čovječijeg znanja*.(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230) – (...) proširio je granice *arapske literature*. (Muhamed Seid Serdarević, Ebul-alai Mearri, 310) – Kad Kolumbo zaplovi na Zapad, za stanovnike zemlje širom se otvoriše vrata *nova svijeta*, a srednji vijek potonu u more. (Kolumbo, 357) – Dubrovnik, Makarska, Split i ostala mjesta i gradovi na moru bili su naravno luke *ovih zemalja*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – (...) nijesmo mogli vjerovati, da ima i jednog muslimana, koji bi se tako zaboravio te makar za volju čiju pogazio tradicije i svetinje *svoje vjere i svojega naroda* (Vamik, Pobratimstvo, 64) – Njegov spomenik u pameti *národā* nadvisuje sve prolazno i trajaće dok bude ljudstva i povijesti.(Kolumbo, 357) – Nu kako da on meće život *svoga prijatelja* na kocku?(Muhamed Hifzi Muftić, Prijatelji, 381) – On je išao putevima *svoje*

domovine...(Maksim Gorki, Mudrac, 442) – (...); njima su interesi *tuđina* preči nego interesi *ovih zemalja*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Dugo je razmišljala, dok joj na jedan put sine misao i odgonetka *te čitave tajne*.(crtica, Ogledalo,183) – Bagdad nije bio samo prijestolnica *široke države*, nego takogje žarište svih znanstvenih nastojanja...(Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – Što čovjek više posti, to mu uživanja *ovog svijeta* postaju odvratnija. (Fehim Spaho, Post, 62)

ono čemu pripada neki apstraktni pojam ili predodžba:

Mnogi će nam napisati raspravu iz bilo koje grane znanosti, naročito rasprave o životnim potrebama *našeg islamskog naroda*.(Uredništvo, 8) – (...) njezin blagotvorni i humani utjecaj, kojega je vršila u umnom i moralnom razvoju *čovječanstva*.(Zadaća Behara, 52) – (...)treba vrijeme cijeniti i upotrebit ga kako iziskuju potrebe *današnjice*.(Na pragu nove školske godine, 304) – To je ta druga potreba *nauke*.(Uredništvo, 7) – To je bivstvo i snaga *naše svete vjere*.(Načela Islama i naš zadatak, 13) – Ne znači živiti po načelima *Islama*, ako, zapušćajući njegovu suštinu i bitnost, ograničimo naše djelovanje samo na vanjske forme *njegove nauke*.(Načela Islama i naš zadatak, 14) – Na osnovima *islamske nauke* i prosvjete, moramo da učvrstimo islamsku obitelj...(Načela Islama i naš zadatak, 15) – Ptičiji cvrkut iz daleka prekidalo zvonce kiridžijsko, cestom se čuo stropot *teških kola*.(E. Mulabdić, Šehiti, 24) – U tijem a i u ostalijem djelima izlaže učenici pisac duboko poznavanje *islama* i islamskih naroda i raspršuje predrasude *zapadnog svijeta*.(Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – Kroz čarobnu večer razlijevali se mahalom mili zvuci *skladne pjesme*.(Riza-beg Kapetanović, U zgodan čas, 66) – Kume ti izabra sve lipote *ovoga svita*.(Narodne pošalice, 158) – On mi odzdravi i nazove mi dobrodošlicu, te me počne raspitivati za uzrok *mog putovanja*.(Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 178) – No i to je promjena *zraka*, promjena *prilika*...(E. Mulabdić, Naše zdravlje, 190) – Po svršetku *nauka* godine 1860. vrati se u radno mjesto...(Osman N. Hadžić, Ibrahim-beg Redžebpašić – Bašagić, 233) – (...) odatle se izragjaju razne bolesti *uha*.(Sulejman Mursel, Moderni alkoholizam, 281) – Sjednice *vakufskog povjerenstva* trajale su koliko se nije ni očekivalo.(Vakufsko povjerenstvo, 317) – Ne znamo ništa, šta bi za povijest *ljudskog roda* bilo od tolike važnosti kao otkriće Amerike.(Kolumbo, 357) – (...), da je na pr. povijest *Islama*...

bolje znati nego li ne znati i t.d.(Uredništvo, 8) – (...)gradski načelnik Muhamed-beg Defterdarević pozdravio je gospodina ministra i njegove odlične goste uz oduševljeno klicanje *naroda*. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – (...), šta ugodnije od čista mirisa *zraka* iz bujnih šuma i livada. (A. M, Naše zdravlje, 294)

Pripadanje pojma nekom određenijem sadržaju izražava se genitivom sadržaja koji je podvrsta posesivnoga genitiva. Ovaj genitiv upotrebljava se kao atribut u različite svrhe:

da bi se pokazalo kakav je neki oblik ili način:

Junačka srca kada se zbliže / Pleten je v'jenac *rumenih ruža*.(Riza-beg Kapetanović, Beharu, 9) – Islam je vjera *razuma*...(Načela Islama i naš zadatak, 13) – (...) ta se iskra *ljubavi i bratstva* razširila od indijskih gora do novoga svieta...(Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija) – Ja sam grad *znanja*.(Hasan Nametak, Ili je bolje znati, ili imati? 62) – U času iskra *tog žarkog svjetla* rasplamti srce Ebu Bekira...(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 67) – Jedni kroničari vele da je s početka bio pristao uz racionalističku sektu *Islama*.(Sadik Ugljen,Imami Muhamed – Gazalija, 75) – (...9 ovo je produkt moždana iz kojih je i zadnja iskra *razumnosti* ishlapila, ovakav kukavac spada u ludnicu a ne u krug *razumnih ljudi*.(Vamik, Papirnati križari, 120) – Na krasnom kolodvoru Trebinja sila *božija svijeta* iščekala svečani vlak.(Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – Zato se spremi na put i ponese sa sobom bisage *dukata*.(Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 138) – Iza toga je neprestano razmišljao o slici *svoga oca* pa mu to zanjelo pamet.(crtica, Ogledalo, 182) – Iz kutije izvadi stakalce, pa ga uze razgledati, kad na jedan put opazi u njemu sliku *nekakve žene*. (crtica, Ogledalo, 183) – To joj pako "Divan", zbirka *pjesama* svjedoči.(Mirza Safvet, Stambolska pjesnikinja, 292) – (...) snopić *sunčanih zraka* prodrije preko suhoga krova...(Ekrem, Na iftaru, 200) – (...) tračak mu *smijeha* pregje preko podebelih usana. (Ekrem, Na iftaru, 200)

- uz imenice koje ne znače oblik nego apstrakciju, ako se upotrijebe u smislu sadržaja:

Dogji, o dogji, primi dar krasni / Od brata primi granu *Behara*...(Riza-beg Kapetanović, Beharu, 9) – I u istinu nije trebalo dugo da Arabija, koja do tada bijaše ognjište *zla i iskvarenosti*, zasine kao zvijezda danica.(Osman N. Hadžić, Nečela Islama i naš zadatak, 13) – I ondje, gdje je do tada vladalo najstrahovitije

neznanje i surovo divljačtvo, užgala se luča *prosvjete*, *milosrgja*, *znanja i uljudbe*... (Osman N. Hadžić, Nečela Islama i naš zadatak, 13) – (...) u prvome redu nastojeći i težeći sama sebe očuvati u istini, na putu *plemenitosti*, *dobra i krieposti*. (Osman N. Hadžić, Nečela Islama i naš zadatak, 13) – Svaki iole razboriti čovjek znade, da se ne smije nijedna vjera prikazivati i prosugjivati po pripovijedanju baba i prostih fanatika, nefo po bitnim činjenicama njezine prošlosti i po glavnim ustanovama *njezine nauke*.(Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – Moral je baza, podloga *ljudskoga društva*, a izvor *morala i svake plemenitosti* jest vjera. (Zadaća Behara, 52) – Živjeti prema ustanovama *vjere* (...) znači živjeti moralno. (Zadaća Behara, 52) – (...) dnevnicе niču na polju *srpske literature*.(Vamik, Pobratimstvo, 64) – U toj pustinji *nijeme noći* bdile su samo dvije duše.(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 67) – (...) kada Bog otvori vrata *svoje neizmjerne milosti*. (Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – Cijelom svojom sadržinom (...) pljuju u lice *morala i etike*.(Vamik, Papirnati križari, 121) – Na prvi mah kad je čovjek gleda, odaje ti lice nekad *moći i slave*.(Ata Nerćes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 202) – Bijaše drugih netaknutih naroda, da stupe u prazninu i podignu bajrak *prosvjete*, koji je u obamrlog naroda klonuo.(Sulejman Mursel, Moderni alkoholizam, 281) – Fitnet je prava rijetkost na polju *lijepe knjige*.(Mirza Safvet, Stambolska pjesnikinja, 292) – Danas će se mnogi odlučiti da svom djetetu otvore vrata *prosvjete*.(Na pragu nove školske godine, 304) – Zar ne bi bio toga i dostojan onaki genij, koji je na polju *kulture* onoliko poradio i koji je bio izvorom *onih misli i onih ideja*, koje se pojavljuju u novim vremenima.(Muhamed Seid Serdarević, Ebul-alai, Mearri, 310) – Ovaj zatvor *čitavog kulturnog života* u Evropi dovede do one unutarne i duševne jačine, iz koje proklija preporod naroda.(Kolumbo, 357) - Zdravlje je najveće blago *ovoga svijeta*.(Mehmed Kozo, Tjelesna i duševna ljepota, 370) – Ko čita i ko je čitao vidi se, da mu čitanje valjanih knjiga (...) razširuje krug *znanja*.(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230) – Čim su ljudi izumili pismo, udaren je temelj *budućnosti*, na komu će ona sagraditi divne dvore.(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230)

uz imenice koje znače neki apstraktni oblik:

(...), a udaljiti od niskoga stanja *izkvarenosti*, *neistine i duševnoga propadanja*.(Osman N. Hadžić, Načela Islama, 13) – Ako dakle zanemarujemo i zapušćamo temeljne osnove, ni vanjština

naših djelovanja ne pomaže. (Osman N. Hadžić, Načela Islama, 13) – (...), makar da o odgoju i stepenu *obrazovanosti* ovisi obstanak *pojedinca i naroda*. (Osman N. Hadžić, Načela Islama, 14) – (...), to budi naš program, naše geslo, cilj i svrha *našega rada*... (Osman N. Hadžić, Načela Islama, 15) – (...) da se iz mrtvila i tmine *duše* dižu k svjetlu *Islama*. (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – Nu duh *historije* nije mogao tu naravnu jedinstvenost izbrisati. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – (...), osim što je ona od velika znamenovanja za razvitak *trgovine i prometa* u Bosni i Hercegovini... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Ko nije bio u onim stranama taj i ne zna kako se pučanstvo bori sa nestašicom *vode* i drugim brigama. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – To joj priječi da se razvija i da napreduje u duhu *vremena*. (Vamik, Papirnatih križari, 158) – Uzgoj je dakle dvostruk: uzgoj *tjelesni*, i uzgoj *duše i srca*. (Znanje i kultura, 164) – Sad još bršljanom okićena, štiti možda koje divlje zvijeri, a nama kazuje, kako je prolazna slava *svijeta*. (Ata Nerčes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 203) – O razvitku *znanosti ili kakve umjetnosti* nije bilo ni govora, jer mu kratkoća *života* nije dala da dovrši započeto. (Sulejman Muresel, Čitanje knjiga, 230) – Pa ipak je ovaj čovjek našao nov svijet i razviću *evropskog ljudstva* pokazao nove svrhe. (Kolumbo, 357) – Ovaj zatvor čitavog kulturnog života u Evropi dovede do one unutarne i duševne jačine, iz koje proključa preporod *naroda*. (Kolumbo, 357) – I baš radi toga, što nismo pronikli u temeljne istine *naše vjere* (...) vidimo u svakidanjem životu strahovitih i užasnih primjera... (Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 14)

uz imenice koje označavaju apstraktan predmet:

Na polju pravne i upravne znanosti i financija mogu se dokazati zanimljivi tragovi *uzvišenog kulturnog pokreta*. (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 50) – (...) četrnaest je vjekova, kako je došla objava *Islama*. (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – Bagdad nije bio samo prijestolnica široke države, nego takogje žarište *svih znanstvenih nastojanja*... (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – Raspravljalo se o biću i životnim pitanjima *države*. (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – Svaki iole razboriti čovjek znade, da se ne smije nijedna vjera prikazivati i prosugjivati po pripovijedanju baba i prostih fanatika, nego po bitnim činjenicama *njezine prošlosti*... (Nazim, Sud evropskog učenjaka o

islamskoj prosvjeti, 50) – I kao što blago proljetno sunce iza zimnjega mrtvila razgrijava i oživljuje primrle damare *prirode*, tako zdrava i korisna lektira oživljuje čovječja čuvstva.(Zadaća Behara, 52) – Bog je dakle odlikovao Ramazan najvećim dokazom *Svoga božanstva*.(Fehim Spaho, Post, 63) – Kako u razvodu braka tako i u drugim prilikama su prava *ženidbe* i življenja žene na istoku više zajamčena nego prava žena na zapadu.(Islamski običaji i čudorednost, 88) – Ovo je moglo niknuti samo u glavi čovjeka, u kojem je izumro i zadnji spomen *ljudskoga ponosa*...(Vamik, Papirnati križari, 120) – Hrana, čistoća *tijela* i odmor važne su stvari.(Odgoj djeteta, 194) – Ljudi, koji zamjernom tačnošću ispituju tajne *svemira*, (...) teško su se odlučili, da po vrelima i na izvoru istinski i objektivno prouče propise i ustanove *jedne vjere*. (Vamik, Turska žena, 207) – (...) tada on u normalnim prilikama pokazuje sve znakove *života i osjećaja ljudskog*...(Mehmed Kozo, Tjelesna i duševna ljepota, 370)

Kada se posesivni genitiv i imenica uz koju on stoji odnose na isto, jer posesivni genitiv služi samo kao dodatno objašnjenje imenici uz koju stoji, govori se o još jednoj podvrsti posesivnoga genitiva, o objasnidbenom odnosno eksplikativnom genitivu. Ovaj genitiv često dolazi uz imenice sa prenesenim značenjem da bi objasnio na šta se odnosi to značenje:

(...) šta ti je slagje od *sna kratke ljetne noći*...(A. M, Naše zdravlje, 294) – Oni su nekad bili zgodni ljudi, ali prečesta žega *stare Arabije* nanese im nekoliko gladnih godina...(Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 336) – Nosio i prvi predstavnici Islama bili su ujedno vjestnici *kulture i napredka*.(Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 13) – Ezan se čuje s vitih munara / Muslime zove, u njima budi / svijest i ponos *islamskog žara*...(Riza-beg Kapetanović, Beharu, 9) – Islam sam po sebi jest otvorena i neiscrpiva hazna *kulture i prosvjete*.(Osman N. Hadžić, Načela Islama i naš zadatak, 15) – Četrnaesto stoljeće teče od dana, kada je tamo na dalekom Istoku u sretnoj Arabiji zasinulo prvo svjetlo *ljubavi, milosrdja i jednakosti*...(Osman, N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – (...), jer “kano sinovi *mraka i tmine*, bojali su se svjetla”.(Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – (...) kriv je pop *benediktinskog reda* po imenu Sergius. (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 45) – Čudnovato da se baš oni,

koji bi htjeli da budu nosioci i pioniri *kulture i modernog duha*, još ne mogu da otresu sredovječnog fanatizma i barbarskih navika! (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 44) – Dok se carević malo otriježni, zahvali Bogu što je vidio tu “mor-ružu” *ovoga svijeta*.(Ata Nerćes, Dilber djevojka, 51) – Veliki muževi *islamske prošlosti* i neumrla djela njihova genija neoborivi su spomenici...(Zadaća Behara, 52) – (...), a imanje je miras *Karuna, Šedada, Firauna i drugih asija (silnika)*.(Hasan Nametak, Ili je bolje znati, ili imati? 62) – Postom dogje čovjek u red *pobožnih ljudi*. (Fehim Spaho, Post, 62) – (...) bilo je shodno, da ga još odlikuje i jednim od najvećih znakova *našeg robovanja* Njemu.(Fehim Spaho, Post, 63) – Aferim nesretni sine *zemlje Hercegovce*.(Namik, Pobratimstvo, 65) – (...) pa mogahu i mačem u ruci odbijati navale *bijesnih mušrića*.(Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – Bog je milostiv, On će uslišati molbe *svojih vjernih*. (Fehim Spaho, Lejlei kadr, 68) – i u drugim prilikama su prava *ženidbe* i življenja žena na istoku više zajamčena nego prava žena na zapadu.(Islamski običaji i čudorednost, 88) – Molimo ga i molitvom slavimo dan *njegova poslanika*.(Osman N. Hadžić, Mevludu – šerif, 124) – (...); njima su interesi tugjina preči nego interesi *ovih zemalja*.(Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – To su bili gosti i pozvanici, kojima je u čast preuzvišeni gospodin Kallay, ministar *zajedničkih financija* (...) dao gozbu. (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – Od uvijek i svagdje, mladež je bila i jest uzdanica *roda i doma*.(Zadaća Behara, 53) – Za tim se vratismo doma i nijesmo pravo ni sjeli, kad se oćutiše bubnjevi i talambasi, huka *ratnika*...(Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 177) – (...) proučavao sam knjige *svake nauke* pred prvim naučenjacima. (Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 177) – Golem je zadatak ljudski na ovom svijetu, težak je poziv *čovječanstva i pojedinca*.(Gajret, 216) – E je žešći udarac jezika, nego rana *koplja ubojita*.(Iskrice hazreti Alije chalife IV) – O teža je uvreda od druga, već udarac *ljutog dušmanina*. (Iskrice hazreti Alije chalife IV) – (...) imajući pri ruci dosta junaka *krvave zemlje*...(Ata Nerćes, O pećkom Hasanagi, 263) – Gore na Čatinom brijegu prava vrema *djece*, igra je i galama, a blizu do njih kolo *djevojaka*.(Mujo, Slikar, 264) – Najbolje ćemo se o ovoj žalosnoj pojavi izraziti ako navedemo govor *austrijskog ministra*.(Sulejman Mursel, Moderni alkoholizam, 281) – U toj zbirci imade gazela, koji se kako tvrde dobri poznavao *turske književnosti* Kemal i

Zihni uveliko cijene u učenom svijetu.(Mirza Safvet, Stambolska pjesnikinja, 292) – On se rugao svijetu koji se moli za vladara ne s toga, što je bio anarhista, nego s toga, što je bio protivnik *apsolutizma* i želitelj *slobode i narodnog napretka*.(Muhamed Seid Serdarević, Ebul-alai Mearri, 310/311) – Misli su mu dakle iste one, koje su u evropi nikle među genijalnim filozofima *novih vjekova*. (Muhamed Seid Serdarević, Ebul-alai Mearri, 311)

Pripadanje radnje njenom vršiocu iskazuje se subjekatskim genitivom kao posebnom vrstom posesivnoga genitiva. Ovaj genitiv nastaje u procesu poimeničenja, preobrazbom predikata u glagolsku imenicu, dok subjekat iz nominativa prelazi u genitiv.

Svaki iole razboriti čovjek znade, da se ne smije nijedna vjera prikazivati i prosugjivati po pripovijedanju *baba i prostih fanatika*...(Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 50) – Otac mu je bio vrlo pobožan čovjek, uvijek je pristajao za učenim ljudima iako sam nije bio učen, te bi prisustvovao predavanjima *tadašnjih učenjaka*.(Sadik Ugljen, Imami Muhamed – Gazalija, 75) - i u drugim prilikama su prava ženidbe i življenja *žena* na istoku više zajamčena nego prava *žena* na zapadu.(Islamski običaji i čudorednost, 88) – (...) na osvitku novoga, našega doba, iz kojega izvodimo ishodište našega života, nema takogjer pocjepanosti... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – (...)ministar Kallay obavio svečano otvorenje nove željeznice i uz urnebesnu pratnju *prisutnika i mnogobrojnog naroda*, uskliknuo... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) – (...) ministar Wittek dalmatinsko parče željeznice predao prometu govorom, u kome istače poziv *Dubrovnika* u trgovini... (...)ministar Kallay obavio svečano otvorenje nove željeznice i uz urnebesnu pratnju *prisutnika i mnogobrojnog naroda*, uskliknuo... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 128) – U tom se oču otključavanje i otvaranje džamijskih vrata, a ujedno i razgovor *ljudi*.(Muftić Hazim, Fala Bogu, kad je san, 196) – Po okrajcima puta skladno nasagjene aleje drveća sterahu pod sobom debeo hlad, da je čisto mamio vitlanje *vjetrića*.(Ata Nerćes, Pod kulom Ali paše Rizvanbegovića, 202) – (...) misliš, da naše žene i nijesu insani, (...), da bezuslovno vrše despotičke zapovijedi *muža*.(Vamik, Turska žena, 207) – (...) malo je koji utjecaj *prirode* na slabašno njegovo tijelo ugodan.(Sulejman Mursel, Čitanje knjiga, 230) – (...) a iz druge sobe neprestano dopirao jauk i plač *majke*.(E. Mulabdić, Prvi ezan, 248) – Pečki

Hasanag vazda je bio spreman na poziv *Krajišnika* srnuti u boj... (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – Zulum i pustošenje *vaših ljudi* sakupilo nas je ovdje. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 263) – Došli smo ovamo bez ćesarske zapovjedi (...) kao što i vi u više slučajeva bez zapovjedi *vašeg padišaha* prelazite ovamo. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 263) – Kako je ljetni dan, svud vrema i galama, vriska *momaka* i pjesma *djevojaka*. (Mujo, Slikar, 264) – Što se tiče djelovanja *alkohola* na probavu, mogao bi on izostati, jer veće količine priječe izlučivanje želučanog soka. (Sulejman Mursel, Moderni alkoholizam, 281)

I pripadanje radnje njenom objektu iskazuje se posebnom vrstom posesivnoga genitiva, koji se u tom slučaju naziva objekatski genitiv. I on nastaje poimeničenjem, odnosno preobrazbom predikata u glagolsku imenicu, dok objekat iz svoga padeža prelazi u genitiv.

(...)ministar Kallay obavio svečano otvorenje *nove željeznice* i uz urnebesnu pratnju prisutnika i mnogobrojnog naroda, uskliknuo... (Željeznica Mostar – Trebinje – Dubrovnik, 127) U tom se oču otključavanje i otvaranje *džamijskih vrata*, a ujedno i razgovor ljudi. (Muftić Hazim, Fala Bogu, kad je san, 196) – Opis kog kraja, (...), kako je narod sačuvao osobito treba da sabiramo. (Uredništvo, 8) – (...) šalju svoje vruće molitve svevišnjem Allahu za spas *duše svoje*. (Osman N. Hadžić, Dolazak hadžija, 28) – Krojač Ljudevita XIV uljegnje jednoga dana kralju i podnese mu jednu cijelu osnovu o preuređenju *države i državnoga ustava*. (Male priče i dosjetke, Svak o svom zanatu, 46) – Putovanje na Meku, produženje *naučnih studija na visokim školama i akademijama* (...) poticale su izmjenjivanje misli... (Nazim, Sud evropskog učenjaka o islamskoj prosvjeti, 49) – I teško odijelo smeta slobodnom prirodnom razvitku *tijela*. (Odgoj djeteta, 194) - Pećki Hasanag vazda je bio spreman na poziv *Krajišnika* srnuti u boj za odbranu *mile otadžbine i uzvišenog dina*. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 262) – Običaj mu je bio zatvorene velikaše osuditi na razne kazne, nekoga na gubitak *imanja*, a nekoga na gubitak *života*. (H. A. Bušatlić, O pećkom Hasanagi, 263) – Ne znamo ništa, šta bi za povijest ljudskog roda bilo od tolike važnosti kao otkriće *Amerike*. (Kolumbo, 357)

Ovo bi bila jedna od mogućih klasifikacija posesivnoga genitiva. U literaturi se one razlikuju od autora do autora, pa se tako neke od podvrsta genitiva posmatraju kao sasvim odvojene

vrste genitiva sa funkcijom nekongruentnog atributa. Ipak, kakva god da je klasifikacija, primjeri za pojedine podvrste veoma su šaroliki. To je prvenstveno zbog velike isprepletenosti podvrsta posesivnoga genitiva, kao i samih vrsta genitiva. Tako se za rijetko koji primjer može sa stopostotnom sigurnošću reći da pripada nekoj podvrsti posesivnoga genitiva, a za mnogo njih i da pripadaju posesivnom genitivu uopće. Mnogi od naprijed navedenih primjera mogli bi se naći barem u dvije podvrste, ali ipak su mjesto zauzeli u onoj čije značenje ponajviše poklapa njihov sadržaj.

Posesivni genitiv sa prijedlogom *od*

Kada je u pitanju posesivni genitiv sa prijedlogom *od*, situacija je veoma nejasna..Iako se ovaj prijedlog upotrebljava u velikom broju službi, njegovo opće značenje je značenje poticanja, odnosno ablativno. Na to nas upućuje i njegova etimologija, jer prijedlog *od* vrlo precizno označava poticanje odnosno udaljavanje od pojma koji se nalazi u genitivu. Zato se on najčešće upotrebljava uz glagole. Upravo zbog toga sasvim je malo primjera upotrebe genitiva sa prijedlogom *od* u posesivnom značenju. U starijoj epohi razvoja našeg jezika nešto je frkventnija upotreba ovog prijedloga uz posesivni genitiv nego što je to slučaj danas. Evo nekih primjera takve upotrebe:

(...) sve je to naše, naš amanet *od očeva*...(Uredništvo, 8) – Ali rad *od nepoznata čovjeka* bez imena, ili pod krivim imenom ne možemo donijeti. (Uredništvo, 9) – Na našem tlu je rasla i cvala / Nama je miraz *od našeg roda*...(Riza-beg Kapetanović, Beharu, 9) – Znanost je miras (baština) *od pejgambera (božjih poslanika)*.(Hasan Nametak, Ili je bolje znati, ili imati? 62) – O teža je uvreda *od druga*, već udarac ljutog dušmanina.(Iskrice hazreti Alije chalife IV, 82) – Pred njom jeste srčali bešika, / Na bešici jorgan *od behara*.(Narodne umotvorine, Kuna Hasanaga, 134) – Kad mladić progleda, ali tuj bijaše vrijeme *od večere*. (Istočna pripovijetka, Temin padišah i njegov Gjul, 138) – Ovo mi je prsten *od moje matere*. (Narodna pripovijetka, Arzikamberov zanat, 149) – (...), a svijet se napuni tutnjavom i prašinom *od konjskih kopita*.(Istočna pripovijetka, Hiljada i jedna noć, 177) – Kad muž dogje u večer s rada, ona ga ne dočeka po svom običaju na vratima od kuće. (crtica, Ogledalo, 183) – No i to je promjena zraka, promjena

prilika, odmor *od posla*.(E. Mulabdić, Naše zdravlje, 190) – On je sin Lufti bega Redžebpašića – Bašage, age *od Zaloma*. (Osman N. Hadžić, Ibrahim-beg Redžebpašić – Bašagić, 233) – Osim toga zamoljena je takogjer zemaljska vlada, da oprosti vakufu porez *od kirije*...(Vakufsko povjerenstvo, 317) – Od prevelike kiše i bure otisne se strašna jedna stijena *od nekog brijega*... (Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 336) – (...) nehotice pomislih na onu “sjajnu zvijezdu”, koju tamom zastriješe riječi *od oca*. (Fadil Kurtagić, Otac, 379) – Princ *od Egipta* Mustafa Fadil paša, negdašnji predsjednik državnog savjeta u Turskoj bio je žestoki neprijatelj vezira... (Fakir, Diplomatski odgovor, 387) – Mjesečeve su trake dopirale i do prozora *od Mešanove kafane*. (M. Mehmedbašić, Dječije suze, 391)

U svakom od navedenih primjera, naravno u onima u kojima je to moguće, danas bi umjesto posesivnoga genitiva sa prijedlogom *od* stajao isti bez prijedloga. Pa tako bi umjesto *rad od nepoznata čovjeka* stajalo *rad nepoznata čovjeka*, ili umjesto *vrijeme od večere* bilo bi *vrijeme večere*, kao i stijena *nekog brijega* umjesto *stijena od nekog brijega*.

Ima i primjera genitiva koji u sebi uz nijansu ablativnog značenja sadržavaju i posesivno značenje. Ovakvi primjeri ustvari označavaju pripadanje nekoj grupi odnosno poticanje nekoga iz neke skupine.

Kad se već dobro zanoćilo, jedan *od one trojice* zaspao.(Muftić Hasan, Fala Bogu, kad je san, 196) – (...) a eto svakako jedan *od živih* kod njega spava. (Muftić Hasan, Fala Bogu, kad je san, 196) – Tako ovaj prvi *od ove trojice* završi svoje pripovijedanje. (Nasihudin Repovac, Baci niz vodu, naći ćeš uz vodu, 336)

Kod Minovića se izdvaja genitiv materije u kome preovladava ablativno značenje, ali ima i nijansa posesivnog značenja, jer ako nešto od nečega potiče ono tome, u određenom smislu, i pripada.

(...) Saraceni su počeli graditi njegovu priliku (kip) *od zlata, srebra, drveta i zemlje*. (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 45) – A malo da nije poludio siromašni Tankred, hodajući po hramu i videći na sve strane razne kipove idola Magumeta, Te razne posude *od srebra i zlata*... (Osman N. Hadžić, Muslimani, a ne muhamedanci! – Poslanik, a ne prorok i propheta! 45) – Otac mu Muhamed bio

vrlo siromašan čovjek, bavio se zanatom t.j. preo vunu i tkao tkanine *od vune*. (Sadik Ugljen, Imami Muhamed – Gazalija, 75)

Zaključak

Dakle, jedno od osnovnih značenja genitiva jeste posesivno značenje, kojim se izražava pripadnost nekome ili nečemu. Ima više načina te pripadnosti, pa se može izdvojiti više podvrsta posesivnoga genitiva u zavisnosti od pripadanja vlasniku nečega, vršiocu neke radnje, osobini, sadržaju, prostoru, vremenu, funkciji, radnji, cjelini itd. Postoje dvije vrste sintagmi u kojima možemo pronaći konstrukcije posesivnoga genitiva. To su proste i složene sintagme u kojima imamo i jednu genitivnu sintagmu. U većini slučajeva posesivni genitiv se može zamijeniti prisvojnim pridjevom, osim u slučajevima kada se uz njega nalazi neka atributska odrednica ili kada bi ta zamjena dovela do promjene značenja. Kada je u pitanju funkcija posesivnoga genitiva, to je funkcija nekongruentnog atributa, koji nastaje u procesima sintaksičke kondenzacije i nominalizacije.

Posesivni genitiv upotrebljava se sa i bez prijedloga. Kada je u pitanju upotreba ovoga genitiva sa prijedlogom *od*, ona je danas prisutna većinom samo u primjerima u kojima je neophodna i nezamjenjiva posesivnim genitivom bez prijedloga ili prisvojnim pridjevom.

Literatura

- Behar, List za pouku i zabavu, Izbor, god. I – XI (1900 – 1911), Sarajevo, 1990.* (izvorna građa)
- Čedić, Ibrahim: *Osnovi gramatike bosanskog jezika*, Institut za jezik, Priručnici, knjiga 4, Sarajevo, 2001.
- Grupa autora: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Jahić, Dž, Halilović, S. i Palić, I: *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica, 2000.
- Maretić, Tomo: *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, treće izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, 1963.
- Minović, Milivoje: *Sintaksa srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog književnog jezika za više škole*, Svjetlost, Sarajevo, 1987.

Radovanović, Milorad: *Spisi iz sintakse i semantike*, Izdavačka knjižarnica Z. Stojanovića, Sremski Karlovci – Dobra vest, Biblioteka Theoria, Novi Sad, 1990.

Stevanović, Mihailo: *Savremeni srpskohrvatski jezik II*, Naučna knjiga, Beograd, 1974.

Vajzović, H. i Zvrko, H: *Gramatika bosanskog jezika*, I. – IV. razred gimnazije, R BiH, Ministarstvo obrazovanja, nauke i kulture, Sarajevo, 1994.

Vuković, J. i Šipka, M: *Gramatika srpskohrvatskog jezika* za osmi razred osnovne škole, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965.

GENITIVE SINTAGMAS WITHOUT PREPOSITION AND WITH PREPOSITION *OF* FOR EXPRESSING POSSESSIVE MEANING

Summary

One of main genitive meaning is possessive meaning which is used to express membership to someone or something. There are many ways of that membership, so it could be separated more categories of possessive genitive. In many cases possessive genitive could be replaced with possessive adjective, except in cases when he is with some attribute or when that replacement would bring to change of meaning. Funktion of possessive genitive is funktion of unkongruent attribute, which begin in proceses of syntactical kondenzation and nominalization. There are simple and composed sintagmas of possessive genitive. Possessive genitive is used with and without prepositiones. Usage of this genitive with preposition *of* today is present in cases in which is indispensable and unreplaceable with possessive genitive without preposition or possessive adjective.